

УДК 373.2.015.31:792

Ірина КАРДАШ

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти
Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського,
м. Миколаїв, Україна
e-mail: irinakardash70@gmail.com*

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ТЕАТРАЛЬНО-СЦЕНІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розкрито особливості та переваги розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку засобами театральній діяльності. Залучення дітей дошкільного віку до занять театральній діяльністю може стати першою сходинкою щодо їх розуміння сценічного мистецтва та творчого розвитку. Театральній робота є могутнім фактором виховання творчих здібностей дітей. Елементи театру, впроваджені в роботу закладів дошкільної освіти, роблять життя дітей ще більш цікавим та змістовним, збагачують його яскравими та емоційними враженнями. Про сутність розвитку творчості в дітей свідчить також яскраво виражене бажання займатися творчістю (активно-вольові дії, спрямовані на досягнення мети: творчий пошук прийомів і засобів неординарного вирішення проблемних ситуацій, які виникають у процесі діяльності). Саме на це й розраховане використання театральній діяльності у формуванні творчої особистості дитини-дошкільника.

Ключові слова: театральній діяльність, творчі здібності, творча особистість, творча індивідуальність, творча активність, творчий підхід.

Актуальною проблемою сьогодення є пошук перспективних шляхів та виявлення ефективних умов, які будуть сприяти формуванню у підростаючих поколінь системи спеціальних знань у різних галузях мистецтва, розвитку творчої активності та мислення, творчих здібностей, світоглядних орієнтацій, системи духовних цінностей. Залучення дітей до мистецтва формує емоційно-ціннісне ставлення до світу, активізує їх прагнення до творчої діяльності. У зв'язку з цим об'єктивна ситуація сьогодення розглядає процес становлення творчої особистості як вирішальний чинник у випереджаючому розвитку покоління. З позицій даних вимог одним з найбільш актуальних пошуків всієї сучасної освіти виступає потреба у формуванні творчої особистості на ранніх етапах її розвитку, а саме в дошкільному віці (Л. Божович, Л. Венгер, Л. Виготський, П. Гальперін, О. Запорожець, Д. Ельконін та ін.).

Мета статті – розкриття особливостей та переваг щодо розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку засобами театральній діяльності.

Проблема творчого розвитку особистості та її прояву в творчій діяльності до цього дня залишається актуальною у вітчизняній і зарубіжній психолого-педагогічній теорії і практиці. За визначенням психологів, під творчою особистістю слід розуміти таку особистість, яка має внутрішні передумови (особистісні утворення, специфіка когнітивної сфери, нейрофізіологічні задатки), що забезпе-

чують її творчу особистість, тобто не стимульовану ззовні пошукову та перетворюючу діяльність [7, 53]. Здібності – це індивідуально-психологічні особливості особистості, які забезпечують успіх у діяльності та спілкуванні, легкість в оволодінні знаннями, вміннями, навичками.

Здібності не можуть бути зведені до знань, умінь і навичок, які має людина, однак здібності забезпечують їх швидке набуття, фіксацію й ефективне практичне застосування. Успішність у діяльності забезпечується не однією, а системою різних здібностей, при цьому вони можуть взаємокомпенсуватися [8, 81].

Формування і розвиток здібностей передбачає засвоєння індивідом вироблених людством у процесі суспільно-історичного розвитку способів діяльності, які тісно пов'язані з суспільною організацією праці і пристосованою до неї системою освіти. Творчі здібності є сукупністю властивостей і особистісних якостей особистості; по-друге, такі здібності відзначаються відповідністю до вимог певного виду творчої діяльності, що зумовлюють їхню результативність; по-третє, для розвитку творчих здібностей особистість повинна мати внутрішню мотивацію; по-четверте, творчі здібності розвиваються у процесі креативної діяльності. Вважаємо, що творчі здібності – це здатність дивуватися і пізнавати, вміння знаходити рішення в нестандартних ситуаціях, це націленість на відкриття нового і здатність до глибокого усвідомлення свого досвіду. Найбільше творчі здібності

виявляються в театральній-ігровій, сценічній-ігровій діяльності. Діти старшого дошкільного віку активно засвоюють соціальний досвід, оволодівають новими знаннями, вміннями та навичками. У повсякденному житті, під час спілкування з дорослими чи спеціально організованого навчання, а особливо у процесі театральній-сценічній діяльності, дитячі уявлення про предмети та явища навколишнього світу збагачуються, набувають нових ознак і якісно змінюються. Поступово вдосконалюється вміння дітей гнучко та творчо застосовувати свої знання відповідно до реальних умов і обставин. Знання старших дошкільників набувають форми динамічних узагальнених уявлень, які змінюються залежно від ситуації. Саме вони складають когнітивний компонент структури творчих здібностей [6, 13].

Не менш важливим є емоційно-вольовий компонент. Роль емоцій набуває особливого значення, зокрема в театральній-ігровій діяльності, оскільки у процесі пізнання дітьми картини світу активно задіяні не лише мисленнєві процеси, а й почуття та емоції.

Для контактування з іншими людьми дошкільникам необхідно розпізнавати їхній емоційний стан та настрої, виражати свої емоції так, щоб вони були зрозумілими й викликали очікувану реакцію, тобто знаходити спільну емоційну мову.

М. Бахтін зазначав, що педагогічні можливості вже закладені у саму природу театральній мистецтва у різних його функціях і компонентах. Він розглядав «навчаючу» та «виховну» роль театральній мистецтва та досліджував можливості використання сценічного мистецтва в навчальному процесі. На думку дослідника, театральне мистецтво за своєю природою є близьким до дитячої творчої гри, яка має велике значення для виховання багатьох цінних якостей особистості дитини [1, 17]. Відомо, що в інших формах життя дітей (на заняттях, у праці) йде суспільне життя, але провідна роль тут належить дорослому, тоді як в ігровій діяльності багато що зумовлене активністю самих дітей [4, 32].

Уже переходячи від раннього віку до дошкільного, дитина починає сприймати дорослих як носіїв різних соціальних ролей – тата, мами, лікаря, пожежника, вихователя. Дітям дуже хочеться бути дорослими, чинити, як вони. І тільки один вид діяльності допомагає усунути суперечність між бажаним та можливим – театральній-сценічна, театральній-ігрова.

Швидко перевтілення, віра у запропоновані обставини, повне включення у ті події, що відбуваються – все це є проявом тих якостей, на які багато разів вказували відомі психологи, коли

аналізували особливості дитячої гри (І. Апрямов, Л. Виготський, А. Запорожець, Б. Теплов, Д. Ельконін та ін.). Своєрідність гри дітей полягає в тому, що в ній вони відображають навколишню дійсність – дії людей, їх взаємини, зовнішні атрибути навколишнього. Водночас діти вносять у гру й елементи власної уяви – чим вона багатша, тим цікавіша й змістовніша їхня діяльність. У грі значно більше, ніж у будь-якій іншій діяльності, дитина може виявляти свою самостійність, а це надзвичайно важливо для формування її як особистості. Адже кожна дитина на власний розсуд «творить» гру, по-своєму відображає в ній набуті знання про світ, в якому живе, виражаючи власне ставлення до нього.

Проте слід зазначити, що мова йде саме про ті ігри, при яких немає глядачів. А сама наявність глядача є обов'язковою умовою театральній мистецтва. У цьому і полягає головна відзнака дитячої гри від гри театральній. І. Гончаров розглядає дитячу гру як первинну драматичну форму, де актор, глядач, автор п'єси, декоратор й працівник сцени поєднання у одній людині [3, 128].

Основа гри – фантазія і творчість дошкільника, який сам створює образи, комбінуючи і поєднуючи в уяві те, що бачив або переживав, з тим, що йому читали або розповідали. У процесі театральній гри дитина планує власну діяльність, ставить запитання та самостійно на них відповідає, описує послідовність виконуваних дій партнерами, що є чудовим підґрунтям для формування колективних взаємин старших дошкільників. У таких іграх розвиваються художні здібності та естетичні смаки дошкільника: граючи, діти залюбки декламують вірші, малюють. Самостійне творення ігрового сюжету відповідно до власного задуму сприяє формуванню цілеспрямованості, самостійності, наполегливості [5, 338–339].

У театральній-сценічній діяльності здійснюється процес перевтілення дитини, виникає здатність до взаєморозуміння, співчуття і співучасті, розкриваються багато планові задатки дитини. Саме рольові ігри («ігри в театр»), визначені Л. Виготським, як дійовий засіб творчого розвитку та творчої самореалізації дитини. Одночасно ігрова діяльність відповідає комунікативним потребам дитини, потребам спілкуванню із однолітками. Це є сприятливою умовою щодо їх розвитку [2, 60]. У грі розкривається творчий потенціал дитини, вона звільняється від комплексів, може задовольнити свою потребу бути незалежною від дорослого.

Отже, залучення дітей дошкільного віку до занять театральній-сценічної діяльністю може стати першою сходинкою щодо їх розуміння сценічного мистецтва та творчого розвитку.

Театральна діяльність як певна педагогічна система, передбачає вирішення цілого кола виховних завдань. Перш за все, театральна діяльність була і є могутнім фактором художньо-естетичного виховання дітей. А елементи театру, впроваджені в роботу закладів дошкільної освіти, роблять життя дітей ще більш цікавим та змістовним, збагачують його яскравими та емоційними враженнями.

Слід зауважити, що привабливість театрального мистецтва для дітей дошкільного віку зумовлена його синкретичністю, завдяки чому забезпечується всебічний творчий розвиток дітей. Про сутність розвитку творчості в дітей свідчить також яскраво виражене бажання займатися творчістю (активно-вольові дії, спрямовані на досягнення мети: творчий пошук прийомів і засобів неординарного вирішення проблемних ситуацій, які виникають у процесі діяльності). Саме на це й розраховане використання театралізованих ігор у формуванні творчої особистості дитини-дошкільника. Беручи участь у театралізованих іграх, дитина входить в образ, перевтілюється в нього, живе його життям. Тому драматизація та театралізація є найбільш розповсюдженим видом дитячої творчості. Це пояснюється двома основними моментами: по-перше, драма, що оснований на діях, які виконує сама дитина, найбільш близько, дієво і безпосередньо поєднує художню творчість з особистими переживаннями. У драматичній формі здійснюється цілісне коло уяви, в якій образ, створений з елементів дійсності, втілює і реалізує знову в дійсність, хоча б умовну. Таким чином, прагнення до дій, до втілення, до реалізації, яке закладено в самому процесі уяви, саме в театралізації знаходить повне здійснення.

Другою причиною близькості драматичної форми для дитини є зв'язок будь-якої драматизації з грою. Драматизація ближче, ніж будь-який вид творчості, безпосередньо пов'язана з грою – коренем всієї дитячої творчості.

У цьому й є найбільша цінність дитячої гри «в театр». Гра-драматизація дозволяє вирішити безліч завдань програми закладу дошкільної освіти: від ознайомлення з суспільними явищами до формування елементарних математичних знань фізичної досконалості.

Слід зазначити, що театралізовані ігри будуть ефективнішими, якщо їх використовують систематично, послідовно, дотримуючись головного принципу дидактики: «від простого до складного». Пропонуючи дітям театралізовані ігри, необхідно ознайомити дітей з ігровим матеріалом, застосовуючи його в повсякденній індивідуальній та груповій роботі, підготовчих вправах. Треба обов'язково заохочувати дітей до частого використання знайомих ігор у вільний час, адже це дає їм можливість закріпити вже набуті навички, шукати нові можливості спілкування, набувати нових творчих здібностей.

Робота над створенням дитячої вистави включає у себе драматургію, хореографію, музику, образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, які з'єднані на основі єдиної сценічної дії. Кожен із цих компонентів, у свою чергу, має свою особливу систему засобів щодо сценічної виразності. І нарешті, ще один показник – емоційна забарвленість процесу творчого пошуку при розв'язанні різних творчих проблем, наявність позитивних емоцій при досягненні кінцевої мети, відчуття впевненості в собі, у своїх можливостях і здатність знайти вихід з проблемних ситуацій. Дитину приваблює можливість висловити свої почуття, враження, фантастичні образи у таємничих і поки ще невідомих звуках та в їх сполученнях, в яких вона інтуїтивно впізнає їй одній зрозумілий зміст.

Театральна діяльність дозволяє кожній дитині в рамках проведення одного заняття спробувати свої сили в різних видах творчої роботи. Особлива цінність таких занять із дітьми дошкільного віку полягає ще і в тому, що вони здатні значно підвищити рівень емоційної піднесеності та організованості, сформувати навички колективної роботи, відповідального ставлення до своїх вчинків.

Отже, педагогічною цінністю творчої театрально-сценічної діяльності дітей дошкільного віку виступає як сама діяльність (своєрідний вираз колективної творчості дітей), так і сам процес її створення, що являє собою комплекс різноманітних творчих художньо-естетичних дій, із урахуванням їх інтересів, здібностей і попереднього естетичного досвіду.

Список використаних джерел

1. Батхін Н. Н. Театр и его роль в воспитании / Н. Н. Батхін // В помощь семье и школе. – М., 1991.
2. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте / Л. С. Выготский. – М., 1991.
3. Гончаров И. Ф. Эстетическое воспитание школьников средствами искусства действительности / И. Ф. Гончаров. – М., 1986.
4. Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної і початкової освіти : навчально-методичний посібник / За ред. Т. С. Тарасенко. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2010. – 320 с.
5. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Т. І. Поніманська. – К. : Академвидав, 2004. – 456 с.

6. Руденко Л. Діагностика творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку / Л. Руденко, Т. Шинкар // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2013. – № 8. – С. 12–18.
7. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості: Підручник / С. О. Сисоєва – К.: Міленіум, 2006. – 260 с.

References

1. Batkhin N.N. Teatr y ego rol v vospytanyu [The Theater and its role in education] / N. N. Bakhtin // [To help the family and school]. – M., 1991. [in Russian]
2. Vygotsky L. S. Voobrazhenye y tvorchestvo v detskom vozraste [Imagination and creativity in childhood] / L. S. Vygotsky. – M., 1991. [in Russian]
3. Goncharov, I.F. Estetycheskoe vospytanye shkolnykov sredstvamy iskusstva dejstvuyelnosti [Aesthetic education of schoolchildren by means of the art of reality] / I.F. Goncharov. – M., 1986. [in Russian]
4. Organizaciya dytyachoyi igrovoyi diyalnosti v konteksti nastupnosti doshkilnoyi i pochatkovoyi osvity: navchalno-metodychnyi posibnyk [Organization of children's gaming activities in the context of continuity of preschool and primary school education: a teaching manual], Ed. T. S. Tarasenko. – K.: Publishing House "Word", 2010. – 320 p. [in Ukrainian]
5. Ponimanska T. I. Doshkilna pedagogika : navchalnyi posibnyk dlya studentiv vyshhyh navchalnyh zakladiv [Preschool Pedagogy: Textbook for Students of Higher Educational Institutions] / T. I. Ponimanska. – K.: Akademvidav, 2004. – 456 pp. [in Ukrainian]
6. Rudenko L. Diagnostyka tvorchyh zdibnostei ditei starshogo doshkilnogo viku [Diagnosis of creative abilities of children of the senior preschool age] / L. Rudenko, T. Shinkar // [The teacher-methodist of a preschool institution]. – 2013. – No. 8. – P. 12-18. [in Ukrainian]
7. Sysoeva S.O. Osnovy pedagogichnoyi tvorchosti: Pidruchnyk [Fundamentals of Pedagogical Creativity: Textbook] / S.O.Sysoeva – K.: Millenium, 2006. – 260 p. [in Ukrainian]

Кардаш И.Н. Формирование творческих способностей детей старшего дошкольного возраста в театрально-сценической деятельности

В статье раскрыты особенности и преимущества развития творческих способностей детей дошкольного возраста в театрально-сценической деятельности. Приобщение детей к занятию театрально-сценической деятельностью может стать первой ступенькой к пониманию ними сценического творчества и творческого развития. Театрально-сценическая работа – это мощный фактор воспитания творческих способностей ребенка. Элементы театра, внедренные в работу заведений дошкольного образования, делают жизнь детей еще более интересной и содержательной, ее яркими и эмоциональными впечатлениями. О сути развития творчества у детей свидетельствует также ярко выраженное желание заниматься творчеством (активно-волевые действия, направленные на достижение цели, творческий поиск приемов и способов неординарного решения проблемных ситуаций, которые возникают в процессе деятельности). Именно на это и рассчитано использование театрально-сценической деятельности в формировании творческой личности ребенка-дошкольника.

Ключевые слова: театрально-сценическая деятельность, творческие способности, творческая личность, творческая индивидуальность, творческая активность, творческий подход.

Kardash I. Children of preschool age creative abilities formation in the process of theatre and stage activity

The article underlines peculiarities and advantages of creative abilities of children of preschool age development by means of theatre and stage activity. Involving preschool children in theater and stage activities can be the first step in their understanding of stage art and creative development. Theatrical and stage work is a powerful factor in the education of the creative abilities of children. The elements of the theater art, introduced in the work of preschool education institutions, make the lives of children more interesting and meaningful; enrich their bright and emotional impressions. The essence of the development of children's creativity is also evidenced by a strong desire to be engaged in creativity (active-volitional actions aimed at achieving the goal: the creative search for techniques and means of extraordinary solution of problem situations that arise in the process of activity). It is for this purpose and the use of theatrical games in the formation of the creative personality of the preschool age children.

Key words: theatre and stage activity, creative abilities, creative personality, creative activity, creative approach.

Стаття надійшла до редколегії 01.05.2018